

Τα βυζαντινά κράτη

Αποτέλεσαν εστίες αντίστασης στην επέκταση της κυριαρχίας των Λατίνων

Του Πάρι Γουναρίδη

ΕΝΑΣ από τους ηγέτες της Δ' Σταυροφορίας, ο Βαλδουίνος της Φλάνδρας, εκλέχθηκε από τους συντρόφους του αυτοκράτορα στην Κωνσταντινούπολη τον Μάιο του 1204. Αμέσως μετά τη στέψη του ξεκίνησε να υποτάξει τις βυζαντινές επαρχίες, «ως διά φίλων χωρών παρελευσόμενος και βασιλεύς Ρωμαίων αναγορευθισόμενος προς παντός», δηλαδή σαν να περνούσε μέσα από φιλικές περιοχές και προσδοκώντας να αναγορευθεί αυτοκράτορας Ρωμαίων απ' όλους. Εως την εκλογή του Βαλδουίνου, ο Βονιφάτιος ο Μομφερρατικός ήταν ο επικρατέστερος υποψήφιος για τον αυτοκρατορικό θρόνο. Για να οικειοποιηθεί τους κατοίκους της βυζαντινής επαρχίας, στη διαμάχη για την εξουσία, ανακήρυξε αυτοκράτορα το Μανουήλ Αγγελο, γιο του αυτοκράτορα Ισακίου, του οποίου τη χήρα Μαρία-Μαργαρίτα είχε παντρευτεί. Οι Βυζαντινοί, όπου πήγαινε υποτάσσονταν σε αυτόν, αναγνωρίζοντας τις αυτοκρατορικές διεκδικήσεις του. Οι Λατίνοι σταυροφόροι προσπαθούσαν να πείσουν τους Βυζαντινούς ότι η αυτοκρατορική εξουσία βρισκόταν νόμιμα στα χέρια τους και είχαν την πεποίθηση πως, αφού κατείχαν την Κωνσταντινούπολη, όλες οι περιοχές που ανήκαν στην αυτοκρατορία θα υποτάσσονταν. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην

Ο Θεόδωρος Λάσκαρις σε μικρογραφία χειρογράφου του 15ου αι., ιδρυτής της «αυτοκρατορίας» της Νίκαιας. Η «αυτοκρατορία» της Νίκαιας και το «δεσποτάτο» της Ηπείρου αποτέλεσαν τις εστίες αντίστασης στους Λατίνους που κατείχαν την Κωνσταντινούπολη έως το 1261. Τα δυο αυτά βυζαντινά κράτη αναχαίτισαν την ορμή των Σταυροφόρων και έθεσαν σταθερό στόχο την απελευθέρωση της Πόλης από τους Λατίνους, την ανασύσταση δηλαδή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Οπως και έγινε, με έφοδο στρατιωτικού αποσπάσματος στις 25 Ιουλίου 1261. Οι Βυζαντινοί της Νίκαιας απελευθέρωσαν την Κωνσταντινούπολη από τους Λατίνους και στις 15 Αυγούστου 1261 ο Μιχαήλ Η' της «αυτοκρατορίας» της Νίκαιας έμπαινε θριαμβευτής. Με την παλινόρθωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στο προσκήνιο μπήκε η νέα δυναστεία των Παλαιολόγων, που έμελλε να είναι η τελευταία (φωτ. «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», Εκδοτική Αθηνών).

προσπάθεια αυτής της νομιμοποίησης, η θεία θέληση που στη βυζαντινή ιδεολογία πάντα παρουσιαζόταν ως το συστατικό στοιχείο για την κατοχή της αυτοκρατορικής εξουσίας, εμφανίζεται, άκομψα είναι η αλήθεια, και από τους σταυροφόρους.

Ο Γάλλος χρονικογράφος Ερρίκος de Valenciennes αναφέρει πως, όταν ο Λατίνος αυτοκράτορας Ερίκος της Φλάνδρας, ο αδελφός του Βαλδουίνου, πέρασε πάνω από τον παγωμένο Εβρο, οι Έλληνες έλεγαν μεταξύ τους ότι ο Θεός τον αγαπά τόσο πολύ που θα ήταν δύσκολο να τον διώξουν και όφειλαν να τον υπηρετήσουν. Το πρόβλημα που προκύπτει είναι αν οι Βυζαντινοί είχαν τη δυνατότητα να αντισταθούν στους σταυροφόρους, και αν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις;

Διοικητική αυθαιρεσία

Οι σταυροφόροι αφού μοίρασαν τη βυζαντινή αυτοκρατορία μεταξύ τους, ξεκίνησαν να την κατακτήσουν. Οι Σταυροφόροι πίστευαν, γιατί τέτοιες ήταν οι πληροφορίες τους από τους Βυζαντινούς, ότι κατέχοντας την Κωνσταντινούπολη, ο υπόλοιπος βυζαντινός κόσμος θα υποτασσόταν χωρίς καμιά δυσκολία.

Ωστόσο, είναι βέβαιο ότι, μετά την άνοδο των Αγγέλων στον αυτοκρατορικό θρόνο, τα τελευταία χρόνια πριν από την κατάληψη της Κων-

Συνέχεια στην 20η σελίδα

Ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου της Νίκαιας. Καταστράφηκε το '22, στη διάρκεια της Μικρασιατικής Καταστροφής. Η Κωνσταντινούπολη, ρημαγμένη από τους Σταυροφόρους, στο διάστημα των 57 χρόνων (1204-1261) που μένει στα χέρια των Λατίνων, σβήνει προσωρινά ως μητροπολιτικό κέντρο πολιτισμού. Ωστόσο, η διάσπαση του βυζαντινού κόσμου μετά το 1204 και η ίδρυση ανεξάρτητων βυζαντινών κρατών σε τώες περιοχές της αυτοκρατορίας οδήγησε στην ίδρυση ή άνθηση των περιφερειακών καλλιτεχνικών κέντρων. Τα νέα αυτά κέντρα έδωσαν τη δυνατότητα στους Βυζαντινούς καλλιτέχνες να δημιουργήσουν εκεί έργα υψηλής καλλιτεχνικής στάθμης, ισάξια της βυζαντινής παράδοσης. Αν υπάρχουν κάποιες ιδιομορφίες, αυτές χαρακτηρίζουν την εποχή. Ενα από αυτά θεωρείται η Νίκαια, έδρα της βυζαντινής αυτοκρατορίας «εν εξορία». Εκεί οι Λασκάρεις είχαν ασφαλώς κτίσει πολλά μνημεία. Σώζονται όμως ελάχιστα. Αντίστοιχα καλλιτεχνικά κέντρα, το καθένα με την ιδιομορφία του, αναπτύχθηκαν στην Τραπεζούντα και την Ηπειρο. Το καθένα μόνο του συνιστά, ιστορικά και πολιτιστικά, θέμα αφιερώματος (φωτ. «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», Εκδοτική Αθηνών).

Συνέχεια από την 19η σελίδα

σταντινούπολης από τους Λατίνους σταυροφόρους (1204), η συνοχή του βυζαντινού κράτους είχε σοβαρά διαταραχθεί από την ολοένα και πιο αυθαίρετη φορολογική, και όχι μόνον, συμπεριφορά των υπαλλήλων. Την κυρίαρχη τάξη της αυτοκρατορίας αποτελούσε η αριστοκρατία της Κωνσταντινούπολης. Τα μέλη της επάνδρωναν τις κεντρικές αλλά και τις περιφερειακές στρατιωτικές και πολιτικές υπηρεσίες. Οι άνθρωποι αυτοί δεν περιορίζονταν στην προνομιούχο οικονομικά και κοινωνικά θέση που κατείχαν, ασκούσαν και πολιτική εξουσία, με την έννοια ότι, ξεπερνώντας τις όποιες οδηγίες του κατόχου της πολιτικής εξουσίας, διοικούσαν με τρόπο αυθαίρετο, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης φυσικής βίας. Χωρίς να αποκλείονται οι πολιτικές επιδιώξεις και οι σχηματισμοί ανταγωνιστικών ομάδων, τα μέλη της αριστοκρατίας είχαν ως βασικό σκοπό τους να αυξήσουν τα εισοδήματά τους. Ο έλεγχός τους από τον κάτοχο της πολιτικής εξουσίας, στην καλύτερη περίπτωση, ήταν ανεπαρκής, δεδομένου ότι ο εκάστοτε αυτοκράτορας τους όφειλε την άνοδό του στο θρόνο. Στη διοικητική αυθαίρεσία, η βυζαντινή επαρχία αντέδρασε με ποικίλους τρόπους: οι αντιδράσεις εκκινούσαν από την αίτηση για δικαιοσύνη που απηύθυναν οι υπήκοοι στον αυτοκράτορα και έφθαναν έως την εξέγερση και τη σύσταση αυτόνομων πολιτικών επικρατειών. Σε αυτές τις αντιδράσεις στη αυθαίρεσία της κωνσταντινουπολίτικης κυρίαρχης τάξης, βασικό ρόλο, θετικό ή αρνητικό, έπαιξαν οι τοπικοί άρχοντες, αυτοί που οι πηγές ονομάζουν «κτηματικούς»

Νόμισμα του «δεσπότη» Μιχαήλ Β΄ της Ηπείρου. Γύρω από τον όρο «δεσπότης» υπάρχει παρανόηση. Λατινικής προέλευσης, ποτέ δεν χρησιμοποιήθηκε από Βυζαντινούς συγγραφείς ως προσδιοριστικό του ανεξάρτητου αὐτοῦ κράτους.

Το δεσποτάτο της Ηπείρου ενισχύθηκε μετά το 1204 με πρόσφυγες από τη λατινοκρατούμενη Κωνσταντινούπολη. Παλαιότερα είχε την ονομασία «θέμα» Νικοπόλεως, με πρωτεύουσά του την Αρτα. Την ανεξαρτησία και προστασία του νέου κράτους ευνόησαν κυρίως οι γεωγραφικοί παράγοντες. Μετά την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης το 1261, οι ελεγχόμενες από το δεσποτάτο περιοχές της Ηπείρου παρέμειναν ανεξάρτητες από το Βυζάντιο για 80 περίπου χρόνια (φωτ.: «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», Εκδοτική Αθηνών).

ή «θεματικούς» άρχοντες. Οι δύο όροι καλύπτουν δύο κοινωνικοοικονομικές πραγματικότητες της θέσης των αρχόντων, ήταν ιδιοκτήτες γης και παράλληλα παράγοντες της διοικητικής περιοχής, του «θέματος» χωρίς να αποκλείεται να είναι στρατιωτικοί, κάτοχοι «προνοιών», δηλαδή άτομα που, έναντι υπηρεσιών, λάμβαναν κρατικά εισοδήματα, φορολογικά ή οικονομικά. Η τάξη αυτή των αρχόντων αποτέλεσε τον καθοριστικό παράγοντα για την

ανάσχεση της ορμής των σταυροφόρων.

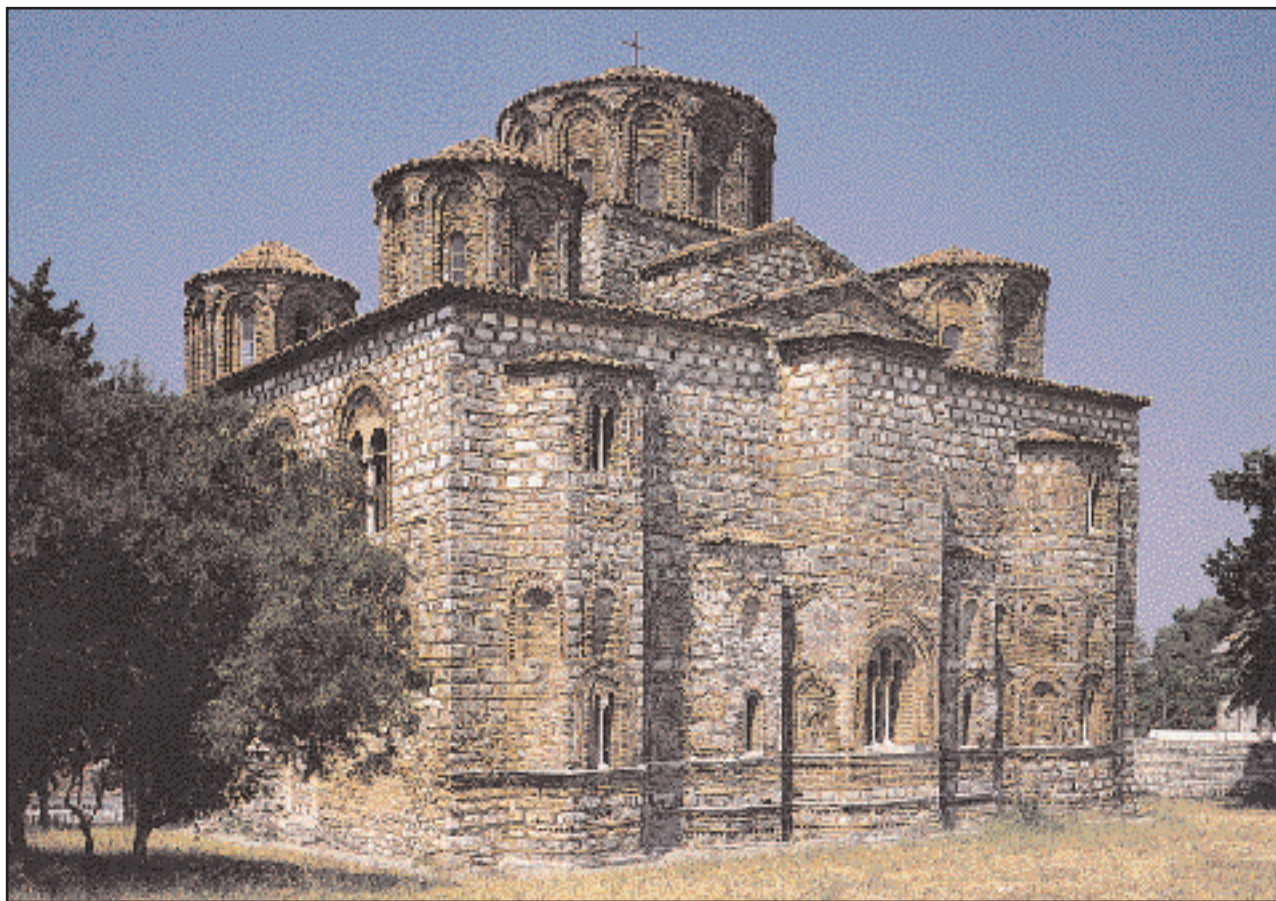
Εοτίες αντίστασης

Η δημιουργία των αυτόνομων επικρατειών, πριν την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους αποτέλεσε την κορύφωση της κοινωνικής αντίδρασης στην κεντρική εξουσία, η αντίδραση πήρε πλέον πολιτική μορφή. Το φαινόμενο γενικεύτηκε αμέσως μετά

την είσοδο των σταυροφόρων στην Κωνσταντινούπολη και αποτέλεσε και ένα μέσο για την αντιμετώπιση της επέκτασης των τελευταίων στο βυζαντινό κόσμο. Πράγματι, οι διαμορφωμένες ή υπό διαμόρφωση βυζαντινές επικράτειες αποτέλεσαν και τις εοτίες της αντίστασης στην επέκταση της κυριαρχίας των σταυροφόρων. Ο βυζαντινός ιστορικός Γεώργιος Ακροπολίτης περιγράφει τη σύσταση των αυτόνομων επικρατειών είτε ως την πρωτοβουλία κάποιου προσώπου που επιβαλλόταν με τη βία είτε ως την ενέργεια κάποιου έπειτα από πρόσκληση των κατοίκων της περιοχής. Και στις δύο περιπτώσεις το πρόσωπο που αναλάμβανε την εξουσία ανήκε στην ανώτατη πολιτική ή και στην στρατιωτική ιεραρχία, μερικές φορές ανήκε στην αυτοκρατορική οικογένεια, και είχε κάποιους δεσμούς με την περιοχή. Κοινό χαρακτηριστικό στις περισσότερες από αυτές τις αυτόνομες επικράτειες ήταν ότι γύρω από τον κάτοχο της πολιτικής εξουσίας υπήρχε μια ομάδα αρχόντων που συμμετείχε ενεργά στη διοίκηση της επικράτειας. Η εξαγορά από τον εκπρόσωπο του αυτοκράτορα μερικών από τους «ομότες» του Θεόδωρου Μαγκαφά, ο οποίος είχε αναλάβει την εξουσία στην αυτόνομη επικράτεια που ιδρύθηκε στη Φιλαδέλφεια (1188–1189), του στέρησε την εξουσία και σήμανε τη διάλυση της επικράτειας. Ο Μαγκαφάς κατέφυγε στο σουλτανάτο του Ικονίου και δημιούργησε, και πάλι, την επικρατεία του, λίγο πριν από την πτώση της Κωνσταντινούπολης στα χέρια των σταυροφόρων.

Τοπικοί άρχοντες

Αν οι πολιτικοί άρχοντες μιας περιοχής είχαν κυρίαρχο ρόλο στη διοίκηση των αυτόνομων επικρατειών, η ύπαρξη της πολιτικής εξουσίας ήταν ο όρος για την ύπαρξη των αρχόντων ως κοινωνικής ομάδας, ήταν ο εγγυητής της ισχύος και του κύρους τους. Τα παραδείγματα αρχόντων που σαν συγκροτημένες ομάδες περνούν από τον ένα κάτοχο της πολιτικής εξουσίας στον επόμενο είναι πολλά. Χαρακτηριστικό είναι αυτό των αρχόντων της περιοχής της Ανδριανούπολης. Οι άρχοντες αυτοί περιστοιχίζουν τον τώως αυτοκράτορα Αλέξιο Γ', ο οποίος είχε εγκαταλείψει την Κωνσταντινούπολη τον Αύγουστο του 1203. Μετά τη νέα φυγή του Αλεξίου, οι άρχοντες της περιοχής διαδοχικά ζητούν να συνεργαστούν με τους ηγέτες της σταυροφορίας, τον αυτοκράτορα Βαλδουίνο και τον αντίπαλό του Βονιφάτιο, και τον εχθρό τους τον Βούλγαρο βασιλέα Ιωαννίτση. Τέλος, μετά από μια εξέγερση, όπου η πρωτοβουλία πέρασε στα λαϊκά στρώματα, οι άρχοντες της περιοχής, των οποίων η κοινωνική και οικονομική ισχύς κλονίστηκε, συσπειρώθηκαν γύρω από το Θεόδωρο Βρανά, ο οποίος είχε συνεργαστεί από την αρχή με τους σταυροφόρους. Ο Βρανάς τέθηκε επικεφαλής μιας ημιανεξάρτητης επικράτειας. Η βίαιη επιβολή της εξουσίας από το Λέοντα Σγουρό, σε μια επικράτεια που εκτεινόταν από το

Η εκκλησία της Παρηγορήτισσας στην Αρτα. Διώροφο πεντάτρουλο κτίσμα, έργο του δεσπότη Νικηφόρου Δούκα της Ηπείρου, χρονολογείται στα τέλη του 13ου αι. Τον τρούλο και τα σφαιρικά τρίγωνα του ναού κοσμοούν εντοίχια ψηφιδωτά, τα μόνα που σώζονται στην Ηπειρο. Πρόκειται για το πλέον εντυπωσιακό σωζόμενο μνημείο του δεσποτάτου της Ηπείρου. Σώζεται επίσης μαζί με σημαντικές τοιχογραφίες αυτής της εποχής και η ταφική εκκλησία των «Κομνηνοδουκάδων», η Μονή της Παναγίας της Βλαχέρνας, και αυτή στην Αρτα.

Ναύπλιο έως τη Λάρισα δεν επέτρεψε τη συσπείρωση των αρχόντων. Οι άρχοντες της Θεσσαλίας και της κεντρικής Ελλάδας προσχώρησαν στο στρατόπεδο του Βονιφατίου του Μομφερατικού, στο όνομα της νομιμοφροσύνης στο Μανουήλ, το γιο του αυτοκράτορα Ισαακίου Αγγέλου. Ο Σγουρός, στερημένος από την υποστήριξη του τοπικού παράγοντα, αναγκάστηκε να αποσυρθεί στην Πελοπόννησο.

Αυτόνομες επικράτειες

Η ύπαρξη ή η σύσταση αυτόνομων πολιτικών επικρατειών, που συσπείρωναν τους άρχοντες μιας περιοχής και οργάνωναν την άμυνά τους αποτελούσε την προϋπόθεση για την αντίσταση στους σταυροφόρους. Τέτοιες αυτόνομες επικράτειες κάλυψαν σχεδόν όλο το χώρο της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Από αυτές οι σημαντικότερες ήταν: α) Η «Αυτοκρατορία» της Νικαίας που ίδρυσε ο «δεσπότης» Θεόδωρος Λάσκαρις στη Μικρά Ασία, στο όνομα του πεθερού του, του αυτοκράτορα Αλεξίου του Γ'. β) Το λεγόμενο «Δεσποτάτο» της Ηπείρου, που ιδρύθηκε από τον Μιχαήλ Αγγελο, έναν ανιψιό των αυτοκρατόρων Ισαακίου Β' και Αλεξίου Γ'. γ) Η «Αυτοκρατορία» της Τραπεζούντας, που ιδρύθηκε από τους εγγονούς του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Α', τον Αλέξιο και τον Δαβίδ Κομνηνό. Το κράτος αυτό παρέμεινε στο περιθώριο του αγώνα κατά των Λατίνων. δ) Κάποιες πρόσκαιρες επικράτειες στην Ευρώπη, όπως του Αλεξίου Γ', στη Θράκη και τη Μακεδονία, του «σεβαστουπέρτατου» Λέοντα Σγουρού, στη Θεσσαλία, την κεντρική Ελλάδα και τη βορειανατολική Πελοπόννησο και του «δεσπότη» Ιωάννη Χαμαρέτου, στη Λακωνία. ε) Κάποιες πρόσκαιρες επικράτειες στη Μικρά Ασία, όπως η επικράτεια του Δαβίδ Κομνηνού, που στηρίχθηκε στις δυνάμεις του μονάρχη της Τραπεζούντας, του αδελφού του Αλεξίου, στην Παφλαγονία, του Σάββα Ασιδηνού, στις εκβολές του Μαιάνδρου, στη δυτική Μικρά Ασία, και του Θεοδώρου Μαγκαφά, στη Φιλα-

Αυτοκρατορικό μολυβδόβουλο, πιθανώς του Αλεξίου Α' Κομνηνού (1204-1222), ιδρυτή της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας. Βρέθηκε στην ανακτορική ακρόπολη των Μεγαλοκομνηνών, το 1963. Στη μια όψη εικονίζεται ο αυτοκράτορας με στρατιωτική στολή, μαζί με τον Άγιο Γεώργιο. Στην άλλη όψη, η Ανάσταση του Σωτήρος (φωτ.: Ακύλας Μήλλας).

δέλφεια. Και οι τρεις αυτές μικροασιατικές ενσωματώθηκαν στο σύνολό τους ή εν μέρει στο κράτος της Νικαίας.

Στόχος η ανακατάληψη

Τα δύο βυζαντινά κράτη, η «Αυτοκρατορία» της Νικαίας και το «Δεσποτάτο» της Ηπείρου, θα αποτελέσουν εστίες αντίστασης στους Λατίνους που κατείχαν την Κωνσταντινούπολη έως το 1261. Τα δύο αυτά κράτη είχαν το κοινό χαρακτηριστικό ότι μοιράστηκαν τους πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη. Το γεγονός ότι η άρχουσα τάξη της Πόλης, η ζωντανή πόλη όπως τους χαρακτηρίζει ο Νικήτας Χωνιάτης, βρέθηκε εξόριστη στις επικράτειες αυτές φόρτισε με ένα πνεύμα επιστροφής τις ιδεολογικές κατευθύνσεις των δύο κρατών. Πράγματι, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ανάλογα με την εποχή, οι κάτοχοι της πολιτικής εξουσίας των δύο κρατών έθεσαν ως βασικό στόχο την ανακατάληψη, με όλα τα μέσα, διπλωματικά και στρατιωτικά, της Κωνσταντινούπολης και την εξάλειψη των συνεπειών της Δ' Σταυροφορίας.

Αλλά και οι βυζαντινές επικράτειες που συστάθηκαν στην ευρωπαϊκή περιοχή του βυζαντινού κόσμου είχαν ως στόχο την αντιπαράθεση

με τους σταυροφόρους, αλλά η λειτουργία τους ως εστίες αντίστασης τις περισσότερες φορές φάνηκε ατελέσφορη, μπροστά στην στρατιωτική ισχύ των σταυροφόρων. Ο Λέων Σγουρός αφού αντιστάθηκε με όσες δυνάμεις του είχαν απομείνει στον Ακροκόρινθο, προτίμησε να πέσει από τα τείχη για να αποφύγει την ταπεινωτική αιχμαλωσία. Ο «δεσπότης» Ιωάννης Χαμαρέτος προτίμησε την εξορία στην επικράτεια της Ηπείρου. Τέλος, ο αυτοκράτορας Αλέξιος Γ', αφού περιπλανήθηκε σε διάφορες περιοχές, θα πέσει αιχμάλωτος στα χέρια του Βονιφάτιου του Μομφερατικού. Τα δύο βυζαντινά κράτη που θα επιβιώσουν από το πρώτο κτύπημα των σταυροφόρων, η «Αυτοκρατορία» της Νικαίας και το «Δεσποτάτο» της Ηπείρου θα καταφέρουν, είτε με τον πόλεμο είτε με τη διπλωματία, να αντιμετωπίσουν την ορμή των σταυροφόρων. Και τα δύο κράτη έθεσαν ως στόχο την απελευθέρωση της Κωνσταντινούπολης από τον λατινικό ζυγό και την ανασύσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Πολιτική στάση

Σε όλες τις επικράτειες που δημιουργήθηκαν λίγο πριν ή αμέσως μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους, η

στάση του κατόχου της εξουσίας προς τους τοπικούς άρχοντες, αλλά και η συσπείρωση τους γύρω από τον κάτοχο της πολιτικής εξουσίας, αποτέλεσαν τον καθοριστικό παράγοντα για την οργάνωση της αντίστασης. Οι άρχοντες επεδίωκαν να κατοχυρώσουν την κοινωνική αλλά και την οικονομική τους θέση στην τοπική κοινωνία, και για το λόγο αυτό υποστήριζαν με θέρμη τις πολιτικές εξουσίες που εγκαταστάθηκαν στις περιοχές τους και την αντίσταση στον εισβολέα. Η πολιτική εξουσία αποτελούσε την εγγύηση για την κοινωνική και οικονομική τους υπόσταση. Για έναν τοπικό άρχοντα, οι άλλες λύσεις, αυτή της εξορίας-μετανάστευσης σε κάποια άλλη βυζαντινή επικράτεια (της Νικαίας, της Ηπείρου, της Τραπεζούντας ή και των «ομοπίστων βαρβάρων») ή της υποταγής στους σταυροφόρους και της ενσωμάτωσής του στη φεουδαρχική ιεραρχία αποτελούσαν δυνάμει κίνδυνο για την ολοκληρωτική καταστροφή του. Πράγματι, από τη μία, ο άρχοντας, στον τόπο της νέας εγκατάστασής του, δεν θα είχε πλέον τη βάση για την άσκηση της ισχύος, την ιδιοκτησία του. Από την άλλη, η ένταξή του στη φεουδαρχική ιεραρχία των σταυροφόρων, πέρα από τους κινδύνους για ανατροπή, οι Λατίνοι όριζαν πάντα τους όρους του παιχνιδιού, σήμαινε και την ενσωμάτωση σε μια άλλη κοινωνία, με άλλες ιδεολογικές και πολιτισμικές αξίες. Αυτή η εξέλιξη, επαχθής για τον ίδιο τον άρχοντα ως άτομο, κατέστρεφε και το γόητρό του στην τοπική βυζαντινή κοινωνία. Η εγκαθίδρυση της φεουδαρχίας σήμαινε τη μεταβολή της πολιτικής ισχύος σε ένα χαρακτηριστικό της γαιοκτησίας, όπου ο βυζαντινός άρχοντας θα βρισκόταν πλέον στο τέλος της λατινικής ιεραρχίας. Ετσι, όσοι, και όταν, αναγκάστηκαν να προσχωρήσουν στην υποταγή τους στη φεουδαρχική ιεραρχία, έθεσαν έναν όρο: να διατηρήσουν τα «σεβάσματά» τους, δηλαδή τη θρησκευτική ιδιαιτερότητά τους, που τους εξασφάλιζε την παραδοσιακή ισχύ στο εσωτερικό της τοπικής βυζαντινής κοινωνίας.

Χαλκογραφία του περασμένου(;) αιώνα, με τα βυζαντινά τείχη της Τραπεζούντας, οικοδομημένα στη διάρκεια της μεγαλοκομνηνής αυτοκρατορίας (1204-1461). Σήμερα, σώζονται εν μέρει και σε κακή κατάσταση. Η «αυτοκρατορία» της Τραπεζούντας παρέμεινε στο περιθώριο του αγώνα κατά των Λατίνων. Μάλιστα, με τη συγκατάβαση των Λατίνων ο ένας εκ των ιδρυτών της «αυτοκρατορίας», ο Δαβίδ Κομνηνός, προχώρησε και σε εχθρικές κινήσεις κατά του Θεοδώρου Α' Λάσκαρι της Νικαίας (φωτ.: Αρχείο Κ. Φωτιάδη).

